

calamiteiten (hoewel men chronische veronachtzaming van dijkonderhoud als oorzaak niet moet uitvlakken) komt er wat bekaaid af — de auteur geeft dat ook wel toe. Een uitwerking van juist dit onderdeel zou ook op de sociale implicaties veel duidelijker licht geworpen hebben; middeleeuwse kronieken kunnen op dit punt zeer waardevolle kwalitatieve informatie verschaffen.

Een kroniek van overstromingsjaren, beginnend met 1314 en afsluitend met 1970, completeert het werk. De schrijver heeft hier werkelijke overstromingen trachten te scheiden van gevallen van regelmatig terugkerend hoogwater en de beperkte gevolgen vandien en heeft uitsluitend de eerste opgenomen. Maar ik ben bang dat zijn geografische beperking geleid heeft tot een onderschatting van het aantal rivieroverstromingen in de veertiende en vijftiende eeuw. Nader onderzoek in het ongedrukte rekeningenmateriaal in de centrale en stedelijke (ik denk onder andere aan Arnhem en Zutphen) archieven zou het beeld beslist kunnen nuanceren. Een verruiming van zijn geografische blikveld zou hem wellicht sneller op het spoor gebracht hebben van bewijzen voor het gebied tussen Rijn en IJssel. Zien we echter hoeveel de auteur nu reeds doorgeploegd heeft, dan mag hij zich voor deze beperking geëxcuseerd weten.

Ter afsluiting zou ik willen stellen, dat Van Petersen zich bepaald niet tevreden gesteld heeft met het samenstellen van een gelegenheidswerkje. Het is een wetenschappelijk verantwoord en zeer leesbaar boek geworden. Het steunt op een massa veelzijdig archiefmateriaal en een grote hoeveelheid literatuur, die steeds kritisch gewogen diende te worden. Men mocht wensen dat archivariissen vaker zulk een publicistische activiteit ontplooiden in vervolg op hun inventarisatie-arbeid.

Remi van Schaik

Varia Historica Brabantica, VI-VII (Uitgave van de Historische Sectie van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant; 's-Hertogenbosch, 1978, xii + 383 blz., verkoopprijs leden PG f59,-, niet-leden f65,-, exclusief verzendkosten).

De deelnemers aan het vijfde colloquium 'De Brabantse Stad', dat in 1977 werd gehouden, zullen door de massa feitelijkheden, die tijdens de lezingen over hun hoofden werden uitgestort, wel enigszins verdoofd zijn geraakt. Nu leenden de drie thema's, die aan de orde gesteld waren, zich wel voor een dergelijke aanpak, te weten: 'De universitaire vorming van Brabantse stedelijke functionarissen'; 'stedelijke cultuur in haar organisatievormen' en tenslotte 'drukkers en boekverkopers'. Daarom komen de lezingen beter tot hun recht in gedrukte vorm en het was een goede gedachte om een deel van de *Varia Historica Brabantica* geheel te vullen met de congresakten. Dit deel werd zelfs veel dikker dan gebruikelijk is en om financiële redenen is het daarom als een dubbelnummer aangekondigd.

Gebrek aan plaatsruimte maakt het onmogelijk ieder van de elf lezingen uitvoerig samen te vatten. Wel vermeld dient te worden dat in de jaren 1430-1580 42 à 43% van de stedelijke magistraat te Leuven en Antwerpen universitair gevormd was en dat daarbij de universiteit van Leuven bijkans een monopolie als alma mater bleek te hebben (Hilde de Ridder-Symoens). Professor H. Bots uit Nijmegen, de leider van een werkgroep die het Noordbrabantse studentenbestand in de periode 1550-1750 inventariseert, heeft voor de magistraat van 's-Hertogenbosch nog hogere percentages gevonden, namelijk 54% vóór 1629 en 45% in de periode van 1630-1699. De afdeling over de opleiding van stedelijke functionarissen wordt ingeleid door een artikel van Cornelia M. Ridderikhoff over de studenten en het universitaire onderwijs met name te Leuven. Zij heeft daarin wat interessante trouvailles en

hypothese verwerkt, bijvoorbeeld een verklaring voor het grote aantal studenten (96%) waarvan in de matrikel tussen 1500-1614 niet staat opgegeven of zij minderjarig dan wel meerderjarig waren, terwijl bij ruim 3% anderen wel degelijk de vermelding *minorennis* en bij 0,7% *majorennis* staat. Deze laatsten waren de mannen van boven de vijftientig, de te Leuven gehanteerde meerderjarigheidsgrens, maar de echte minorennen hadden de leeftijd van veertien jaar nog niet bereikt en mochten volgens het Romeinse recht niet zelfstandig een eed afleggen.

De tweede afdeling, de stedelijke cultuur in haar organisatievormen, komt het beste tot haar recht in een wel erg opsommend artikel van E. van Autenboer over stedelijke feesten, processies, landjuwelen, schuttersfeesten, toernooien en dergelijke zaken. De overige lezingen zijn gewijd aan de rederijkerskamers te Antwerpen en te 's-Hertogenbosch. Deze laatste stad bezat er niet minder dan vijf, waarbij het de auteur P. v.d. Sluis niet is gelukt een sociale differentiatie aan te tonen. Het lijkt overigens zeer plausibel dat mensen met eenzelfde sociaal levenspatroon zich bij een bepaalde kamer aansluiten. A. Keersemaekers heeft dat duidelijk kunnen constateren voor de drie Antwerpse rederijkerskamers: 'De Violieren' trok kunstenaars en goeude intellectuelen, 'De Goudbloem' was de kamer van de aristocratie en 'De Olyftak' tenslotte die van de kleine neringdoenden. In de laatste afdeling over de boekdrukkers staan zoveel opsommingen dat het zelfs de geïnteresseerde lezer begint te duizelen, de colloquiumgangers zullen zeker niet alles meteen hebben kunnen opnemen. Het interessantst lijkt me hier een bijdrage van M. A. Nauwelaerts, 'Drukkers en schoolboeken te Antwerpen tot 1600'. Hij heeft zich daarbij vooral gericht op de periode na 1540, omdat vóór dat jaar het terrein aardig bekend is door de standaardwerken van Campbell en Nijhoff-Kronenberg. Dit artikel is overigens karakteristiek voor de hele bundel; een specialist van grote reputatie heeft een mijn van informatie ontsloten, maar verzuimt zo erg fascinerende lectuur te bieden. Dat kan van veel andere bijdragen ook gezegd worden.

H. P. H. Jansen

W. J. Buma en W. Ebel met medewerking van M. Tragter-Schubert, ed., *Westerlauwersches Recht, I, Jus Municipale Frisonum* (Altfriesische Rechtsquellen, Texte und Übersetzungen VI; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977, gebonden in twee 'Halbbände', I, 302 blz., II, blz. 303-686, DM. 170, ISBN 3525 181582).

Sedert P. Sipma, die in 1927 de uitgave van 545 oudfriese oorkonden had verzorgd, in 1930 optrad als lector in de Friese taal- en letterkunde te Groningen, is de Groninger universiteit het centrum bij uitstek geworden van de studie der oudfriese rechtsbronnen. Na drie delen *Oudfriesche Oorkonden* te hebben uitgegeven ('s-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1927, 1933, 1941) vervolgde Sipma de door hem opgezette serie Oudfries(ch)e Taal- en Rechtsbronnen met de bewerking van één der Friese rechtshandschriften (1943). Jongere geleerden namen daarop de fakkel over en zetten de reeks voort met negen delen rechtshandschriften en één deel oorkonden. Nadat hij in 1954 het tweede en in 1961 het eerste R(i)ustringer handschrift in de volgens het diplomatische systeem bewerkte Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen had gepubliceerd, bezorgde W. J. Buma (van 1956 tot 1976 hoogleraar in de Friese taal- en letterkunde en het Gotisch te Groningen) in 1963 samen met de Göttinger rechtshistoricus W. Ebel een kritische editie met een Duitse vertaling van deze beide codices. Dit boek vormde deel I van de door hem opgezette reeks Altfriesische Rechtsquellen (Göttingen etc, 1963). In de vier volgende delen (Göttingen, 1965, 1967,